

Büyük politik sözleri değil, "geride kalan"ları dinleyin

Ne dullar, ne evli, ne boşanmış. Eşlerin ölümü durumunda kazanacakları pek çok sosyal hak ve yardımdan bile yararlanamıyorlar. Onlar "zorla kaybedilen"lerin eşleri. Hafıza Araştırma Merkezi "Fotoğrafı Kaldırmak" raporuyla "kaybedilme"lere onların gözünden bakıyor. Büyük politik sözler arasında deneyimlerin önemi unutulmasın diye.

Konuşulması bile zorlu konulardan biriydi, "zorla kaybedilme"ler. Yine de "geride kalanlar", kaybedilenlerin yakınları hiçbir zaman mücadele etmekten vazgeçmediler. Yıllarca eylemler yaptılar, polis tarafından dövüldüler, aşığılandılar ama hep aradılar. Beklediler. Hâlâ arıyor, hâlâ bekliyorlar. Hakikat Adalet Hafıza Merkezi Hafıza Çalışmaları'nın "Fotoğrafı Kaldırmak: Eşi Zorla Kaybedilen Kadınların Deneyimleri" raporu işte bu kalandan odaklanıyor. "Zorla kaybedilme" politikasına toplumsal cinsiyet perspektifiyle bakıyor. Çünkü "zorla kaybedilenler"in çoğunluğu erkek olsa da, "geride kalanlar" yani kadınlar da bu baskı politikasından birinci elden etkileniyor. Üstelik hafızanın yeniden üretimi dahi onlardan bekleniyor. Biz de raporu ve sonuçlarını, raporun yazarlarından Özlem Kaya ile konuştuk.

- Kadınlar, sizi nasıl karşıladılar, konuşmayı kabul etmeleri kolay oldu mu?

- İstanbul'da Yakınlarını Kaybeden Ailelerle Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (Yakay-Der), Diyarbakır ve Şırnak'ta da Mezopotamya Yakınlarını Kaybedenlerle Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (Meya-Der) kayıp yakınlarına ulaşmamıza bize çok yardımcı oldu. Bu kurumlar kayıp yakınlarıyla doğrudan bir ilişki içindeler, Hafıza Merkezi olarak biz de şimdiye kadar bu alanda çalışmış, kayıp mücadelesinde önemli yollar katetmiş kurumlara birlikte çalışmaya çok önem veriyoruz. Ayrıca görüşme yaptığımız kişiler de bizi başka ailelere yönlendirdiler, hatta elimizden tutup kendileri götürdüler. Hafıza Merkezi'ni ve yaptığımız işi onların kafasında bir soru işareti kalmayınca kadar anlatmaya çok önem veriyorduk. Sonuçta kayıp yakınları

kayıp arayıp arayamamalarını dahi biliyor. Bu kadınlar kendi anadillerinde, yani Kürtçe konuşuyorlar; Kürtçenin devlet katında yasaklı veya resmi olarak tanınmayan bir dil olması eğer sadece bu dili konuşuyorlarsa kadınları Türkçe bilen erkeklerle bağımlı kıyor. Kadınların erkeklerden farklılaşan deneyimleri onların taleplerini de farklılaştırıyor, bu nedenle de kaybedilmelere bu perspektifle bakmak önemli. Bugün atılacak adımlar kadınların somut taleplerini de içeren adımlar olmalı.

- "Kayıp eşi" olmak ne demek?

- Kadınlar olarak toplumsal konularımız ailedeki erkekler üzerinden belirleniyor. Ya annemiz, ya eşiz, ya kız çocuğuyuz ancak sürekli bu kimliklerin sınırlarını esnetmenin, yeniden çiziminin mücadelesini veriyoruz. Eşi zorla kaybedilen kadınlar ne evliler, ne

"Fotoğrafı Kaldırmak: Eşi Zorla Kaybedilen Kadınların Deneyimleri" yıllardır eşlerini arayan "kayıp yakınları"na kulak veriyor.

Özlem Kaya. Fotoğraf: UĞUR DEMİR

- Araştırma için farklı şehirlerden 33 kadınıla görüşmüştünüz. Bize öncelikle kadınların profilleri hakkında bilgi verebilir misiniz?

- Zorla kaybetmelere yönelik hafızalaştırma çalışmalarının bir ayağı olarak kayıp yakınlarıyla görüşmeler yapıyoruz. Aslında ilk sene çalışmamız kapsamında görüştüğümüz kadınlardan 18'nin de eşi kaybedilmişti. Bu kadınlardan üçüyle tekrar görüşerek bu kez onların kadınlar olarak neler yaşadıklarına daha yoğun bir şekilde odaklandık. Bu raporda toplumsal cinsiyet deneyimlerine özel olarak yer verdiğimiz 33 kadından üçü hariç diğerleri Şırnak'ta ya da Diyarbakır'da yaşıyor. Şırnak'taki görüşmeleri Cizre, İdil, Silopi, Uludere, Güçlükonak ve Şırnak merkezde gerçekleştirdik, Diyarbakır'dakilerin biri hariç hepsi şehir merkezinde yaşıyordu. Görüşmelerin biri hariç hepsini Kürtçe yaptık. Kadınların hepsinin çocuğu var. Eşleri kaybedildiği dönemde kendi ailesiyle ya da eşinin ailesiyle bir süre yaşasalar da bugün çoğunluğu çocuklarıyla yalnız yaşıyor.

bize evlerini açıyorlar, yaşadıkları belki de en acı deneyimi bizlerle paylaşıyorlar, fazlasıyla politize bir konuda söyledikleri her şey çok farklı aktarılabilir, anlaşılabilir. Karşılıklı güven ilişkisini kurmak bu yüzden çok önemli.

- Neden "zorla kaybedilenler"in eşlerine, "geride kalanlar"a yoğunlaştınız? "Kaybedilmeler"e toplumsal cinsiyet perspektifiyle bakmak neden önemli?

- Kaybetmeleri anlamak için kadınların deneyimlerine toplumsal cinsiyet perspektifinden bakmak çok önemli. Kadınlar kaybedilmeyi ve kaybı anlatırken kendi deneyimlerini de kattıkları bir tarihin içinden konuşuyorlar. Devletlerin kaybetme stratejisi gücünü geride kalanlar üzerinde yarattığı etkiden alıyor, geride kalanlar sürekli bir bilinmezlik içinde bırakılıyor ve arayış sürekli devam ediyor. Erkek egemen sistem kadınların "geride kalanlar" olarak deneyimlerini erkeklerden farklılaştırıyor. Örneğin ev içi sorumluluklar, çocuklara bakma görevinin kadınların üzerinde olması

dullar, ne de boşanmışlar. Bu durum onları doğrudan bu kimliklerden özgürleştirmiş olmuyor, aksine kadınların dayatılan kimliklerin sınırlarını zorlayarak mücadele etme haklarını ve imkânlarını da ellerinden alıyor, toplumsal ve hukuksal olarak çok daha kırılgan ve marjinal bir konuma itiliyorlar. Eşlerinin ölümü durumunda yararlanabilecekleri pek çok sosyal hak ve yardımdan yararlanamıyorlar örneğin.

- "Kaybedilmeler"in arkada kalan kadınların hayatı üzerinde başka ne gibi etkileri var?

- Zorla kaybedilenlerin arkasında kalan, onları arayan, kaybetmelerini yaşadığı çatışmalı ortamda devletin militarist politikalarından doğrudan etkilenenler, kadınlar. Kaybetmeler yoğunluklu olarak 90'larda Kürt nüfusun ağırlıklı olduğu bölgede uygulanmış. Bu kadınların sadece eşleri zorla kaybedilmiyor, aynı zamanda çocukları dağda ölüyor, köyleri yakılıyor, göç ettiriliyorlar, kendileri devlet şiddetinin her türlüyle karşılaşılıyor. Bu koşullar altında bir

yandan hayatta kalma mücadelesi veriyorlar, bir yandan da kayıplarını bulmak, faillerin cezalandırılmasını sağlamak için mücadele ediyorlar. Arayış döneminin en aktif öznesi ailedeki kadınlar. Tabii bunun nedenlerinden biri devletin kaybetme stratejisinin erkekleri hedef almış olması. Ailedeki diğer erkekleri korumak adına da kendilerini ön plana atıyorlar kadınlar ancak pek çok farklı devlet şiddeti türünü göze alarak bunu yapıyorlar. Tüm bunların yanında, yaşananları unutturmamak için süren mücadele de bir o kadar önemli, "yasamızı tutmamıza izin vermiyorlardı" dedikleri politikaya direnmenin bir aracı yas tutmak, kendi deneyimleriyle yaraların kabuk tutmasına izin vermiyorlar. Her türlü yeniden üretim rolü gibi, hafızanın yeniden üretimi de kadınların omzunda.

- Bu hayatta kalma mücadelesinde kadınlar bir dayanışma ile korunuyorlar mı, yoksa her şeyle yalnız mı baş etmek zorunda kalıyorlar?

- Yalnızlık anlatsı çok baskın çünkü onların tanımlamalarıyla "o zamanda annesi

bile insana sahip çıkamıyordu", "insanlar biz varız demeye bile korkuyorlardı", "insan hayatının değeri bir soğan başı kadardı". Devlet şiddetinin en ağırlarına tanıklık eden bir coğrafyada, dayanışmanın sınırlar bizim bildiğimizden çok daha farklı elbette. Kadınlar kendi aralarında bir dayanışma ilişkisi kuruyorlar, örneğin bizim görüştüğümüz kadınların anlatımlarına göre, kayıp annesi ile eşi kaybedileni ararken ev içi sorumlulukların paylaşımında, ücretli çalışma durumlarında birbirlerine sıkça destek olmuşlar. Aile içi dayanışma ilişkileri için olumlu ya da olumsuz demek zor. Bu destek ve dayanışma koşullara göre değişebiliyor. Kadınların kendilerine koydukları sınırlar da aslında bu desteğin koşullarını belirliyor.

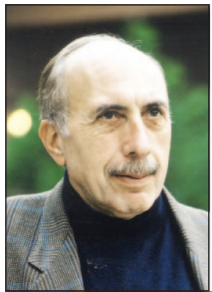
- Kadınların kendilerine buldukları başka çıkma yöntemleri neler?

- Kadınlar sürekli bir mücadele içindeler. Gündelik hayatı sürdürmek mücadelesinin yanında çoğunluğu genel olarak Kürt hareketi içinde özel olarak da kayıpların mücadelesi içinde aktifler. Cumartesi Anneleri/İnsanları eylemlerinde en ön saflardalar kadınlar, özellikle de Cizre'de her cumartesi karakolun önünde toplananların neredeyse tamamı kadın. Kaybedilenin "fotoğrafını kaldırıyorlar" ve adalet arıyorlar. Orada "acımız bir" dedikleri kadınlarla yan yana mücadelelerine devam ediyorlar.

- Bu araştırmada sizi en çok etkileyen noktalar neler oldu?

- Tabii bunu sadece bir araştırma olarak görmemek lazım, yapmaya çalıştığımız bir yanıyla kayıp yakınlarının, kadınların devam eden mücadelesine destek olmak, onların taleplerini daha duyulur kılmaya çalışmak, vurguladığımız politika önerileriyle devleti başka bir kanaldan, Hafıza Merkezi olarak da zorlamak. Elbette ki asıl değişim kadınların mücadelesinin sonucunda olacak. En etkileyici olan da buydu zaten; kadınlar sadece geride kalan gözü yaşlı eşler değil, onlar devletin yıkıcı şiddetinde ayakta kalmayı, mücadele etmeyi, politika yapmayı ve tarumar edilmiş bir gündelik hayatı yeniden oluşturmayı başarmışlar. Bugün de mahkeme kapılarına gidiyorlar, bazen umutsuz bazen umutla konuşuyorlar, bazen sesleri kısılıyor, bazen de taleplerinin haklılığıyla yükseliyor. Kadınları dinlemek büyük politik sözler arasında kayboluveren deneyimleri görmek açısından çok önemli. ●

esraaicikgoz@cumhuriyet.com.tr

PAZARIN PENCERESİNDEN

SELÇUK EREZ

Ne kutbu be?

- Adam her yeri dolaştı, benim Türkiye'yi kutuplaştırdığımı söyledim! Bir defa kutup denen şeyden haberi yok. Çünkü Mısır'da büyümüş. Orada kar, buz ne arar? Sadece kum vardır. Nerden bilecek karlı buzlu kutupları? Sonra sen hangi kutuptan bahsediyorsun? Önce açık konuş da anlayalım. Kutup bir tane değildir ki. Bir Kuzey Kutbu var, bir de Güney. Aynen Kuzey Kore, Güney Kore gibi. Anladın mı?

Aklı sıra kutuptan bahsederek Gezi olayları sırasında bazı TV istasyonlarının penguen gösterdiklerini hatırlatmak istiyordum! Gezi neydi? Bizi kıskanan dış mihrakların ekonomimizi baltalamaları değil miydi?

Seni Gezi'yi yeniden kıskırtın diye yollamış olacaklar.

Ben burasını nasıl kutuplaştıracaktım? Penguen mi ithal edeceğim? Bu kadar Suriyeli yetmiyormuş gibi bir de sürüyle penguen mi besleyeceğiz? O, penguenleri güvercin gibi kuş yemi yer sanıyor! Penguen buğday, mısır yemez, balık yer, balık! Hem her balığı da yemez, mezgit, levrek gibi iyi balık yer. Penguen besleyelim de balık fiyatları artsın, vatandaş da bizden soğusun. Değil mi?

Müslüman geçiyor ama dindar filan değil. Burasını kutuplaştırayım da gündüzü altı ay sürsün, dini bütünlük bir türlü oruç bozamasınlar, aç kalıp mahvolsunlar da biz seçmenimizi kaybedelim diye söylüyor bunu.

Onun aslında istediği memleketi buzların kaplamasını. O zaman marjinallerin başına geçecek, "Her yer Ayaz paşa; her yer direniş!" diye bağıratacak. Yemezler!

Bizim derdimiz millete doğruyu anlatmaktır: En doğru yönetimin başkanlık sistemi olduğunu bakın büyük Nâzım nasıl söylemiş:

"Kulede bir başına bir adam oturur / önünde milyonlarca düğme var / düğmenin birine başı mıydı / bizlerden biri ya kolunu kaldırır ya adam öldürür / ya çişini eder!"

Fetret Devri bitsin, köşkte öyle oturan duran değil koşan koşuturan bir başkan olayım. O zaman bakarsın fikrim değişir, çılgın bir proje daha yapar, kutbu gerçekten getirir. Gezi Parkını Kuzey, Abbas Ağa'yı da Güney kutbu yaparım. Birinde gider penguen, diğerinde de ak ay seyredersiniz! ●

www.selcukerez.com

İmtiyaz Sahibi: Cumhuriyet Vakfı adına Orhan Erinc
Genel Yayın Yönetmeni: İbrahim Yıldız
Yayın Yönetmeni: Miyaşe İlkur
Görsel Yönetmen: Aynur Çolak
Sorumlu Müdür: Aykut Küçükkaya
Yayımlayan: Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık AŞ **İdare Merkezi:** Prof. Nurettin Mazhar Öktek Sok. No: 2 34381 Şişli / İstanbul (0212) 343 72 74 (20 hat)
Reklam Genel Müdürü: Özlem Ayden
Genel Müdür Yardımcısı: Nazende Kürüçkü
Reklam Grup Koordinatörü: Hakan Çankaya
Reklam Müdürü: Beste Poydaş Eratan
Rezervasyon Yönetmeni: Onur Tunali (0212) 251 98 74/75 (0212) 343 72 74 (554-555)
Baskı: DPC Doğan Medya Tesisleri Hoşdere Yolu 34850 Esenyurt / İstanbul
Cumhuriyet gazetesinin parasız pazar ekidir
Yerel süreli yayın
cumdergi@cumhuriyet.com.tr
@cumdergi

